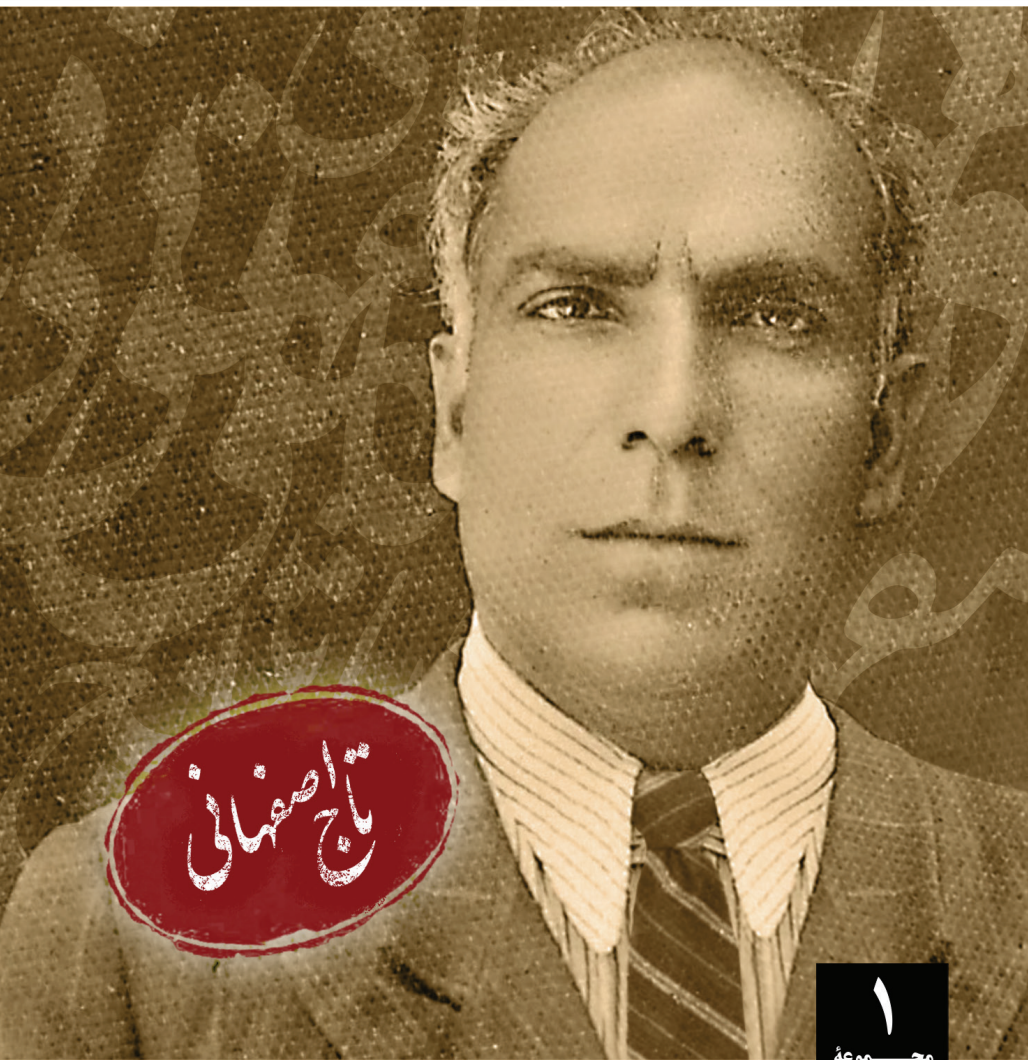

آوازهای استاد جلال تاج اصفهانی
بر روی صفحات ۷۸ دور

تاج اصفهانی

۱
مجموعه
نغمه های
زنده رود

گردآوری و پژوهش: نوید نوروزی

هنر سرای خورشید (دفتر تخصصی موسیقی) وابسته به سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان با همکاری موسسه فرهنگی هنری «هنر برتر زنده‌رود پارتاک اصفهان» تقدیم می‌کند:

آوازه‌های استاد جلال تاج اصفهانی بر روی صفحات ۷۸ دور

هنر سرای خورشید (دفتر تخصصی موسیقی) وابسته به سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان اصفهان، پل شهید چمران، جنب شهرداری منطقه ۷، هنر سرای خورشید
کد پستی ۸۱۹۳۶۱۴۷۱۶ - تلفن : ۳۴۵۹۳۵۶۰ - ۳۴۵۹۳۵۷۸

ناشر: موسسه فرهنگی هنری «هنر برتر زنده‌رود پارتاک اصفهان»
خیابان چهارباغ بالا، خیابان نیکبخت، روبروی دادگستری، ساختمان ماکان ۵، طبقه ۴، واحد ۴۷
کد پستی ۸۱۶۳۹۹۳۵۸۱ - تلفن ۳۶۶۴۱۹۳۲

Cover Design & Graphics: Mahmoud Azadeh

Mastering: Farnad Shahzeidi

Date of Publishing: 2019

Research: Navid Norouzi

Editors: Naghme Dadvar- Hesam Raeisi

طرح روی جلد و گرافیک: محمود آزاده

پالایش: فرناد شاه زیدی

تاریخ انتشار: مرداد ۱۳۹۸

گردآوری و متن: نوید نوروزی

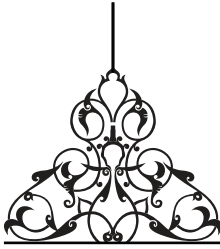
ویراستاران: نغمه دادور- حسام رئیسی

همه حقوق مادی و معنوی این اثر برای سازمان فرهنگی، اجتماعی، ورزشی شهرداری اصفهان محفوظ است.
هرگونه کپی برداری ممنوع بوده و پیگرد قانونی دارد.

موسسه فرهنگی هنری «هنر برتر زنده‌رود پارتاک اصفهان» دارای مجوز انتشار شماره
۳۵۶-۱۳۹۸ از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و شماره ثبت «۲۳۸۴۹» از کتابخانه ملی ایران

The copyright of this sound recording is owned by city hall of Esfahan

Unauthorized copying hiring, lending, Public, performance and broadcasting of this record is prohibited.

پیشگفتار

۱
نغمه‌های
زنده‌رود

به نام خدا

مجموعه پیش رو حاصل جمع‌آوری آوازهای تاج اصفهانی است که در دوره دوم ضبط صفحات گرامافون، بر روی صفحه‌های ۷۸ دور، شکل گرفته است. بی‌شک، تاج اصفهانی یکی از تاثیرگذارترین آوازخوان‌های تاریخ معاصر ایران است و تاثیر او بر روند شکل‌گیری فرم آواز ایرانی، امری غیرقابل انکار است. اما با وجود همه عظمت و تاثیر او، هنگامی که صحبت از آوازهای او بر روی صفحات سنگی می‌شود، کسی جز آواز همایون معروف او (از تو با مصلحت خویش نمی‌پردازم) چیزی به یاد نمی‌آورد. حدود ۱۰۰ سال از اولین ضبط صدای تاج بر روی صفحات سنگی، با تار ارسلان درگاهی می‌گذرد و با آنکه او را یکی از سردمداران آواز مکتب اصفهان می‌دانیم، تا قبل از این مجموعه، تلاشی برای رساندن میراث او به آیندگان انجام نشده است. انگیزه اولیه نگارنده برای جمع‌آوری آثار تاج به سال ۱۳۸۵ برمی‌گردد که در آن ایام جز آواز همایون و چند تصنیف که از آرشیه‌های خانگی به دستم رسیده بود چیزی نداشتم. در اولین قدم، با همایون تاج، فرزند بزرگوار استاد مانوس شدم و او هر آنچه داشت، با اخلاص تمام در اختیار من گذاشت. اما مشکل آنجا بود که صفحات بر اثر سوزن‌خوردگی بیش از حد کیفیت مطلوب خود را از دست داده بود و بعضی از آواها با قرار دادن ضبط صوت در مقابل بوق گرامافون، همراه با صدای محیط اطراف ضبط شده بود و قابل بازیابی و نشر نبود. با این حال، آن‌ها را به امانت نزد خود نگاه داشتم و بر آن شدم تا

در هر مجالی از آرشیوهای شخصی افراد هنردوست، پژوهش‌گران، عتیقه‌فروشی‌ها و دلال‌های خرید و فروش صفحات گرامافون، آرشیو خود را کامل‌تر نمایم. سال‌ها گذشت و به صورت نامنظم تعداد اندکی از آوازه‌ها را جمع‌آوری کردم تا آنکه در خرداد ۱۳۹۶، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، با من همراه شد تا با در اختیار گذاشتن امکانات لازم آثار تاج را در حد ممکن جمع‌آوری نمایم و برای اولین بار، مجموعه‌ای درخور تاج فراهم آوریم.

آنچه در این مجموعه، به شما علاقه‌مندان آواز ایرانی تقدیم می‌شود، ۲۴ قطعه صوتی است که حاصل سه دوره ضبط صدای تاج اصفهانی بر روی صفحات گرامافون است که توسط کمپانی‌های «پولیفون» و «هیز مسترز ویس» و «سودوا» ضبط شده است. در مورد دو کمپانی «پولیفون» و «هیز مسترز ویس»، با توجه به آنکه لیست دقیق و نظام‌یافته آثار ضبط شده توسط این کمپانی‌ها موجود بود، از همان ابتدا تعداد آثار ضبط شده با صدای تاج بر من مشخص و معلوم بود اما در مورد صفحات «سودوا»، نه لیستی از ضبط کمپانی‌ها موجود بود و نه منبعی در دست بود تا فهرستی درست و دقیق از آثار تاج پیدا کنم. مشکل بزرگ‌تر از همه این نکته بود که صفحات موجود هم آن چنان کهنه بودند و خش‌خوردگی داشتند که در بازیابی و تبدیل آن‌ها به فایل‌هایی به فرمت ویو (WAVE) کیفیت مطلوبی به دست نمی‌آمد. لذا از هر آواز هر تعداد نسخه موجود بود و به دستم رسید خریداری و جمع‌آوری کردم.

به غیر از چند صفحه که کیفیت قابل قبولی داشت در بسیاری از موارد، از یک آواز، ۶ تا ۷ صفحه خریداری شده و هر صفحه با یک سوزن گرامافون که یک بار استفاده شده است به فرمت ویو (WAVE) تبدیل شد و در پایان، پس از ویرایش و گزینش نهایی از هر آواز، یک فایل نهایی به دست آمد. هر صفحه سنگی، دو روی دارد و هر روی صفحه حدوداً ۳ دقیقه است و یک تراک کامل، حاصل دو روی صفحه است که فایلی نزدیک به ۶ تا ۷ دقیقه به ما خروجی می‌دهد. در بسیاری از موارد، مانند اذان و مناجات استاد تاج اصفهانی، با ویرایش کردن ده روی صفحه، یعنی ۵ صفحه سنگی، به یک فایل واحد با کیفیت قابل قبول رسیدیم. بخشی از آثار موجود در این مجموعه، از موزه موسیقی ایران است که خوشبختانه توسط امکانات دیجیتالی آن‌ها بازیابی و تبدیل شد. در بعضی از موارد، فروشندگان صفحات گرامافون، حاضر به فروش یا کرایه اصل فیزیکی صفحه نبوده و یک فایل تبدیل شده را به بنده فروختند که این فایل‌های صوتی علاوه بر نویزهای خود صفحه، صداهای نامربوط نوار کاست را هم به همراه داشت و پالایش آن‌ها طاق‌فرا بود.

بعد از انتخاب نهایی ۲۴ قطعه، همه آن‌ها توسط هنرمند گرامی فرناد شاه‌زیدی پالایش و مسترینگ شد. پالایش این آثار کاری زمان‌بر و پر مشقت بود تا با رفع صداهای اضافی و استفاده از نرم‌افزارهای مختلف پالایش، کیفیت قابل قبولی به دست آید و خدش‌های

به صدای تاج وارد نشود. پالایش فوق‌العاده فرناد شاه‌زیدی، جان ویژه‌ای به این آثار بخشید و این مهم، بی‌همت او به سرانجام نمی‌رسید.

این نکته قابل ذکر است که نگارنده در کل، بیست و شش قطعه (۱۷۷ دقیقه) آواز با صدای تاج اصفهانی جمع‌آوری کرده است و از آنجا که از ابتدای شکل‌گیری این مجموعه، قرار بر آن بوده است که مجموعه پیش‌رو حامل ۲ لوح فشرده باشد، در جمع‌بندی نهایی قطعات، دو قطعه به دلیل نبود حجم کافی بر روی لوح‌های فشرده، حذف شده است؛ قطعه اول، آواز چهارگاه و مخالف با تار ارسلان خان درگاهی است که از سری ضبط‌های کمپانی پولیفون است و با آنکه پالایش زیادی بر روی آن انجام شده بود از کیفیت کافی برخوردار نبود و به توصیه پالایشگر محترم، از مجموعه پیش‌رو حذف شد. این نکته را باید افزود که جز یک آواز چهارگاه که به صورت خانگی در اواخر عمر استاد تاج ضبط شده است، این نسخه صوتی، تنها نمونه موجود از آواز تاج در دستگاه چهارگاه است. قطعه دیگر، آوازی است در ابوعطا و حجاز که مرتضی خان محجوبی با پیانو تاج را همراهی کرده است و از سری ضبط‌های صفحات سودوا است و شعر آغازین آن «نظر دریغ مدار از من ای مه منظور// که مه دریغ نمی‌دارد از خلایق نور» از سعدی است.

صفحه دیگری در این مجموعه موجود است که روی اول آن، با نام «صدای عاشق»، در آواز ابوعطا، منتشر شده است. اما روی دوم آن موفق به اخذ مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نشد. این صفحه تصنیفی است به نام «دو دلداده» یا «پرت لیلی و مجنون»، که ملکه برومند به همراه تاج اصفهانی در حلب آن را اجرا کرده است. آهنگساز تصنیف دو دلداده، عبدالحسین برازنده و شعر آن از حسن سالک اصفهانی است. این مجموعه شامل دو قسمت است:

۱- مقاله‌ای در مورد دیسکوگرافی آثار تاج اصفهانی

۲- دفترچه اشعار آثار تاج اصفهانی

در بخش نخست، مقاله‌ای تحت عنوان «دیسکوگرافی آثار استاد جلال تاج اصفهانی بر روی صفحات ۷۸ دور» است. در مقاله مورد نظر پس از طرح پرسش دیسکوگرافی چیست و پاسخ کوتاهی به آن، روش‌شناسی دیسکوگرافی مورد بحث قرار گرفته و در ادامه، تحقیق نگارنده در مورد آوازهای ضبط شده از تاج اصفهانی در دوره پهلوی اول از پیش‌روی شما می‌گذرد.

بخش عظیمی از فرهنگ موسیقایی ما حاصل میراثی است که از پیشگامان موسیقی در ادوار گذشته برجای مانده است و دیسکوگرافی، روشی علمی در مستند سازی آثار ایشان است. بی‌شک، صفحات سنگی، بخش مهمی از اسناد غیرمکتوب ما را تشکیل می‌دهند و دیسکوگرافی تلاشی است برای انتشار گزارشی نظام‌یافته، حاوی بیش‌ترین آگاهی‌ها از مراحل ضبط و تولید آثار هنرمندان قدیم. بدیهی است که دیسکوگرافی در حوزه پژوهش‌های معاصر، پدیده‌ای نوپا و نیازمند تلاش‌ها و تحقیقات بسیار است. به جرأت می‌توان

گفت که قبل از انتشار این مجموعه نیز، دیسکوگرافی آثار استاد جلال تاج اصفهانی به نحوی که هم جامعیت داشته باشد و هم در تبیین آن روشی علمی در پیش گرفته شده باشد، منتشر نشده است.

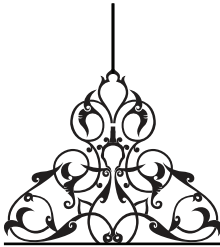
در قسمت دوم این جزوه، دفترچه اشعار قرار گرفته است. اگر چه بسیاری از اشعار این قسمت برای دوست‌داران آواز ایرانی آشناست، اما با در نظر گرفتن تنوع مخاطبان در گستره جغرافیایی مختلف، تمامی اشعار آوازه‌های تاج در این مجموعه به صورت مکتوب درآمده است.

هدف این مجموعه، صرفاً نشر آثار تاج و بررسی روند شکل‌گیری ضبط صفحات ۷۸ دور تاج است. در مجموعه پیش رو، به هیچ وجه، تلاشی در جهت نقد و بررسی فرم و سبک آواز تاج در دوره مورد نظر نشده است. امید که با نشر این مجموعه، بستر مناسبی برای تحلیل صدای تاج اصفهانی شکل بگیرد.

در پایان، بر بنده فرض است که از خانواده بزرگوار تاج سپاس‌گزاری کنم که با گشاده‌دستی، تمامی صفحات موجود در خانه پدری را در اختیارم قرار دادند و این مجموعه را تکمیل کردند. همچنین از محمدعرفان رفیعی عزیز بسیار سپاس‌گزارم که مجموعه‌ای از صفحات سودوارا به بنده هدیه کرد. مرهون لطف ریاست محترم موزه موسیقی علی مرادخانی و همکاران بزرگوار ایشان آقایان شرایلی و جمالی نیز هستم که چندین اثر نایاب را در اختیارم قرار دادند. سپاس ویژه از دکتر احسان رئیسی که با نظرات خود مجموعه پیش رو را منسجم‌تر و پربارتر کرد. از همراهی پرمهر آقایان منوچهر غیوری، عباس نوروزی، بهمن کاظمی، حامد دهقان و علیرضا میرعلی‌نقی نیز بسیار سپاس‌گزارم. پر واضح است که بی‌همکاری و همراهی همه این بزرگواران، این اثر به ثمر نمی‌نشست. سپاس ویژه‌ام را نیز تقدیم می‌کنم به بانیان این کار بزرگ فرهنگی؛ دکتر محمد عیدی مدیرعامل سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان، دکتر رضا روحانی معاون فرهنگی هنری، دکتر محمد علی صرامی رئیس اداره هنری، خانم زهرا شجاعی منش سرپرست هنر‌سرای خورشید، آقای منصور قربانی رئیس پیشین هنر‌سرای خورشید و آقای رضا شریعت‌دبیر شورای تخصصی موسیقی.

تاج در جوانی

فهرست

۱
نغمه‌های
زنده‌رود

CD 1

- ۱- آواز همایون، چکاوک و بیداد
 06:25
 1 - Āvāz-e Homāyun, Chakāvāk & Bidād
 Composer: Morteżā Mahjubī
 Piano: Morteżā Mahjubī
 Tar: Arsalān Dargāhī
 Violin: Hosein Yāhaqī
 Tonbak: Rezā Ravānbakhsh
 Poem: Sa'dī
- پیانو: مرتضی محجوبی
 تار: ارسلان درگاهی
 ویلن: حسین یاحقی
 تنبک: رضا روانبخش
 شعر: سعدی
- ۲- تصنیف رنگ‌های طبیعت - آواز افشاری
 06:28
 2 - Tasnif-e Rang-hā-ye Tabiat
 Composer: Abdolhosein Barāzandeh
 Piano: Morteżā Mahjubī
 Tar: Arsalān Dargāhī
 Violin: Hosein Yāhaqī
 Tonbak: Rezā Ravānbakhsh
 Poem: Sheydā-ye Chāleshtori
- آهنگساز: عبدالحسین برازنده
 پیانو: مرتضی محجوبی
 تار: ارسلان درگاهی
 ویلن: حسین یاحقی
 تنبک: رضا روانبخش
 شعر: شیدای چالشتری
- ۳- تصنیف مهرگل - آواز بیات اصفهان
 06:50
 3 - Tasnif-e Mehr-e Gol
 Composer: Abdolāh Ashrafi
 Piano: Morteżā Mahjubī
 Tar: Arsalān Dargāhī
 Violin: Hosein Yāhaqī
 Tonbak: Rezā Ravānbakhsh
 Poem: Nurollāh Homāyun
- پیانو: مرتضی محجوبی
 تار: ارسلان درگاهی
 ویلن: حسین یاحقی
 تنبک: رضا روانبخش
 شعر: نورالله همایون
- ۴- تصنیف شکایت معشوق - آواز ابوعطا
 06:14
 4 - Tasnif-e Shekāyat-e Mashooq
 Composer: Abdolhosein Barāzandeh
 Piano: Morteżā Mahjubī
 Tar: Arsalān Dargāhī
 Violin: Hosein Yāhaqī
 Tonbak: Rezā Ravānbakhsh
 Poem: Hasan Sālek
- آهنگساز: عبدالحسین برازنده
 پیانو: مرتضی محجوبی
 تار: ارسلان درگاهی
 ویلن: حسین یاحقی
 تنبک: رضا روانبخش
 شعر: حسن سالک

- ۵- تصنیف جفای گلچین - آواز ابوعطا
آهنگساز: عبدالحسین برازنده
ویلن: ابوالحسن صبا
پیانو: مرتضی محجوبی
عود: سامی ملاح
شعر: حسن سالک
- 07:23 5 - Tasnif-e Jafāy-e Golchin
Composer: Abdolhosein Barāzandeh
Violin: Abolhasān Sabā
Piano: Mortezā Mahjubi
Oud: Sāmi Malāh
Poem: Hasan Sālek
- ۶- تصنیف دیدی آخر - دستگاه ماهور
ویلن: حسینقلی طاطایی
پیانو: مرتضی محجوبی
عود: سامی ملاح
شعر: حسن سالک
- 07:14 6 - Tasnif-e Didi Akhar - Māhur
Violin: Hosein Qoli Tātāei
Piano: Mortezā Mahjubi
Oud: Sāmi Malāh
Poem: Hasan Sālek
- ۷- آواز بیات ترک و شکسته
ویلن: حسینقلی طاطایی
شعر: حسام الدین دولت آبادی
- 07:03 7 - Āvāz-e Tork & Shekasteh
Violin: Hosein Qoli Tātāei
Poem: Hesām-oddin Dolatābādi
- ۸- آواز بیات اصفهان و عشاق
تار: آشود
شعر: ناشناس
- 07:18 8 - Āvāz-e Bayāt-e Esfahān & Oshāq
Tar: Āshud
Poem: Unknown
- ۹- اذان
- 03:36 9 - Azān (adhan)
- ۱۰- مناجات
- 03:28 10 - Monājāt (chant)
- ۱۱- آواز ابوعطا (صدای عاشق)
پیانو: مرتضی محجوبی
ویلن: ابوالحسن صبا
شعر: سعدی
- 03:34 11 - Āvāz-e Abu-atā (Sedā-ye Āsheq)
Piano: Mortezā Mahjubi
Violin: Abolhasān Sabā
Poem: Sa'di

۱۲- آواز افشاری و عراق
ویلن: حسینقلی طاطایی
شاعر: سعدی	07:03	12 - Āvāz-e Afshāri & Arāgh
Violin: Hosein qoli Tātāei
Poem: Sa'di
۱۳- آواز دشتی و گیلکی (عاشق کُش)
ویلن: حسینقلی طاطایی
شعر: سعدی	06:31	13 - Āvāz-e Dashti & Gilaki
Violin: Hosein Qoli Tātāei
Poem: Sa'di
CD 2		
۱- آواز سه گاه و مخالف
ویلن: حسینقلی طاطایی
شعر: سعدی	07:00	1 - Āvāz-e Segāh & Mokhālef
Violin: Hosein Qoli Tātāei
Poem: Sa'di
۲- تصنیف ای پری رو - آواز بیات ترک
آهنگساز: حسین استوار
ویلن: ابوالحسن صبا، حسینقلی طاطایی
بیانو: مرتضی محجوبی
عود: سامی ملاح
شعر: درگاهی خراسانی	07:14	2 - Tasnif-e Pari roo
Composer: Hosein Ostovār
Violin: Abolhasan Sabā
Piano: Mortezā Mahjubi
Oud: Sāmi Malāh
Poem: Dargāhi-ye Khorasāni

صفحات پولیفون

Polyphone Discs

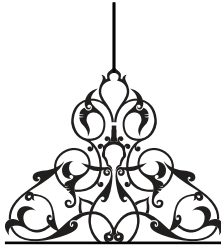
۳- آواز نوا و شاه خطایی
تار: ارسلان درگاهی
شعر: سعدی - مولانا	07:28	3 - Āvāz-e Navā & shāh khatāei
Tar: Arsalān Dargāhi
Poem: Sa'di - Rumi
۴- آواز افشاری
تار: ارسلان درگاهی
شعر: سعدی	07:38	4 - Āvāz-e Afshāri
Tar: Arsalān Dargāhi
Poem: Sa'di
۵- آواز ماهور و دلکش
تار: ارسلان درگاهی
شعر: سعدی	07:26	5 - Āvāz-e Māhur & Delkash
Tar: Arsalān Dargāhi
Poem: Sa'di

۶- آواز شور و حسینی تار: ارسلان درگاهی شعر: سعدی	07:06	6 - Āvāz-e Shur & Hoseini Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Sa'di
۷- آواز سه گاه و زابل تار: ارسلان درگاهی شعر: سعدی	07:30	7 - Āvāz-e Segāh & Zābol Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Sa'di
۸- آواز بیات اصفهان و عشاق تار: ارسلان درگاهی شعر: ناشناس	07:10	8 - Āvāz-e Esfahān & Oshāq Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Unknown
۹- آواز ابو عطا و حجاز تار: ارسلان درگاهی شعر: سعدی	07:26	9 - Āvāz-e Abu-atā & Hejāz Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Sa'di
۱۰- آواز دشتی و غم انگیز تار: ارسلان درگاهی شعر: سعدی	06:34	10 - Āvāz-e Dashti & Gham angiz Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Sa'di
۱۱- آواز بیات ترک تار: ارسلان درگاهی شعر: سعدی	03:45	11 - Āvāz-e Bayāt-e Tork Tar: Arsalān Dargāhi Poem: Sa'di

Total Time : 156:59

تاج در سال‌های ضبط صفحات گرامافون در ایران

دیسکوگرافی آثار استاد جلال تاج اصفہانی
بر روی صفحات ۷۸ دور

۱

نغمہ‌های
زنده‌رود

صفحات ۷۸ دور با صدای تاج در پژوهش‌های معاصر

نکته‌ای که در پژوهش‌ها و تاریخ‌نگاری معاصر ایران بسیار عجیب و غریب می‌نماید، این است که بسیاری از پژوهش‌گران و تاریخ‌نویسان موسیقی معاصر، نه تنها به دیسکوگرافی و آثار تاج بر روی صفحات ۷۸ دور نپرداخته‌اند، بلکه در بسیاری از موارد حتی کوچک‌ترین اشاره‌ای هم به نقش او در موسیقی معاصر نکرده‌اند.

با انتشار کتاب سرگذشت موسیقی ایران در سال ۱۳۳۳، روح‌الله خالقی، اطلاعات مهمی در مورد سفر به پاریس و ضبط صفحات و لیبل‌های ضبط صفحات به دست می‌دهد اما در هیچ جای کتاب، نه اشاره به آوازهای ضبط شده تاج توسط کمپانی‌های ضبط می‌کند، و نه در مورد خود زندگی تاج و آواز او صحبتی به میان می‌آورد. بی‌تردید اثر ارزش‌مند ساسان سپینتا «تاریخ تحول ضبط موسیقی در ایران» در کنار دیگر اثر او به نام «چشم‌انداز موسیقی ایران»، نقش مهمی در پژوهش‌های مربوط به دیسکوگرافی دارد. با اینکه سپینتا به معرفی نظام‌یافته کمپانی‌ها، لیبل‌ها و اطلاعات تاریخی مختلف می‌پردازد، اما از آنجا که تمرکز او بر تحولات صنعتی ضبط است، بیشتر به پیشرفت صنعت ضبط از منظر تکنولوژیک می‌پردازد و آن‌گونه که باید، به مستند سازی اسناد و مدارک ضبط در ایران، توجه نمی‌کند. نمونه این نقیصه را می‌توان سهم تاج اصفهانی از کتاب او دانست. سپینتا با آنکه با تاج، هم‌شهری است و در بسیاری از نوشته‌هایش، از قدرت عجیب و غریب صدای تاج تعریف می‌کند، در بخش فهرست هیچ مداخلی را به تاج اختصاص نداده، و هنگامی که به معرفی کمپانی‌های ضبط صفحات و هنرمندان آن می‌رسد، از صفحات ضبط شده در کمپانی پولیفون با صدای تاج، هیچ فهرستی ارائه نمی‌کند و صرفاً به معرفی سه اثر از کمپانی هیزمسترز ویس و دو اثر از کمپانی سودوا بسنده می‌کند. با آنکه کتاب «چشم‌انداز موسیقی ایران» در سال‌های بعد نوشته می‌شود و فرصت برای تکمیل‌تر کردن فهرست‌ها بوده است، علاوه بر فهرست بالا تنها یک صفحه آواز عاشق و تصنیف دو دل‌داده به لیست آقای سپینتا اضافه می‌شود. در کتاب «تاریخ موسیقی ایران» نوشته حسن مشحون، وضعیت به مراتب غامض‌تر می‌شود؛ به گونه‌ای که در چند صفحه به نام تاج در بین خوانندگان دیگر در عصر خود اشاره می‌کند. در پژوهش‌هایی هم که در سال‌های اخیر صورت گرفته است، وضعیت به همین ترتیب بوده است. تنها پژوهشی که در این سال‌ها، به صدای تاج بر روی صفحات ۷۸ دور پرداخته است، مقاله پژوهش‌گر بزرگوار، جناب محمدرضا شرایلی بوده است که در بخش‌هایی از این مقاله، به نوشته ایشان ارجاع داده‌ام. تا امروز اکثر دوست‌داران موسیقی، آنچه که از تاج شنیدند و مورد ملاک و قضاوت قرار دادند، عموماً آوازهایی است که تاج در سنین پس از پنجاه سالگی خوانده است. امید است که مباحث پیش رو و آثار صوتی این مجموعه، قدم مؤثری در شناخت درست‌تر از این بزرگ‌مرد آواز برداشته باشد.

دیسکوگرافی چیست؟

دیسکوگرافی عبارت است از مستند سازی آثار منتشر شده صوتی در قالب لوح فشرده از یک هنرمند، گروه ارکستر، آرشیو و یا کمپانی تولید کننده صفحه، به صورت گزارشی نظام یافته و حاوی حداکثر اطلاعات ممکن از مراحل گوناگون ضبط و تولید و توزیع هر اثر. سال‌های ۱۸۹۵ تا ۱۹۶۰، دوره حیات تکنولوژیک صفحه‌های ۷۸ دور بوده که انتشار صنعتی آثار صوتی از این صفحه‌ها، موضوع دانش دیسکوگرافی را تشکیل می‌دهند.

آنچه در دیسکوگرافی باعث نظام‌یافتگی و شناسایی آثار ضبط شده در صفحات ۷۸ دور است، شماره قالب (Matrix Number) نام دارد که توسط همه شرکت‌های تولید کننده، بر بدنه صفحه، ثبت و ضبط شده و نشان‌گر ترتیب ضبط آثار در استودیوی آن زمان بوده است. همزمان با ضبط صفحات، گزارش‌هایی توسط گروه صدابرداری تهیه می‌شده است که آن‌ها را گزارش‌های ضبط (Record Sheet) نامیده‌اند. گزارش‌های ضبط، اطلاعات مهمی نظیر: عنوان اثر ضبط شده، شرح مختصری درباره اثر، هنرمند اصلی، هنرمندان فرعی، تاریخ ضبط، مکان ضبط، نام صدابردار و اطلاعات دیگر در اختیار ما قرار می‌دهد. عنصر دیگری که در دیسکوگرافی باعث شناسایی و نظم آثار ضبط شده است شماره کاتالوگ (Catalogue Number) نام دارد. در بسیاری از صفحات، شماره کاتالوگ نیز بر روی آن ذکر شده است. این نکته قابل ذکر است که در بسیاری از موارد به خاطر مسائل بازاریابی و یا میزان محبوبیت یک هنرمند یا یک اثر، تقدم و تأخر کاتالوگ‌ها، نقش تعیین‌کننده‌ای داشت. مسأله دیگری که در دیسکوگرافی اهمیت ویژه‌ای دارد، لیبل شناسی است. لیبل‌ها در واقع اسم تجاری شرکت تولید صفحات بوده‌اند. لیبل‌ها در واقع تصویر اولیه و برند تجاری کمپانی را شکل می‌دهند که بر روی صفحه‌های مختلف آن شرکت، با برجسب گرافیکی خود، اطلاعاتی را در اختیار ما قرار می‌دهند.

از مهم‌ترین اسنادی که در دیسکوگرافی اهمیت فراوان دارد کاتالوگ‌های کمپانی‌های تولید صفحه است هدف از انتشار کاتالوگ‌ها بازاریابی و معرفی کالا یا کالاهای جدید به مشتریان بوده و به همین دلیل امروزه کاتالوگ‌ها اطلاعات وسیعی در مورد نحوه تولید و نشر آثار به ما می‌دهند کاتالوگ‌ها همچنین شروع نقطه پژوهش در مورد دیسکوگرافی بودند و تحقیقات دکتر ساسان سپنتا در کتاب تاریخ تحول ضبط موسیقی در ایران مبتنی بر کاتالوگ‌هایی است که ایشان از آرشیو کمپانی EMI به دست آورده بود.

کاتالوگ‌هایی عمومی و نوبه‌ای که توسط کمپانی‌های ضبط منتشر شده است نیز امروزه یکی از منابع مهم دیسکوگرافی محسوب می‌شوند. کاتالوگ‌های نوبه‌ای، فهرست‌های چند برگی بودند که صفحاتی را که تازه به بازار عرضه می‌شد معرفی می‌کرد و حاوی

اطلاعات مهمی چون فهرست آثار ضبط شده، شماره صفحه و جزئیات ضبط کمپانی بود. انتشار کاتالوگ‌ها توسط کمپانی‌های صفحه‌پُرکنی یا نمایندگان آن‌ها، در ایران تا ۱۳۲۰ شمسی به صورت منظم به چاپ می‌رسیده و در دهه‌های بعد شکل‌های دیگری به خود می‌گیرد. برخلاف کاتالوگ‌های نوبه‌ای، کاتالوگ‌های عمومی جزواتی مفصل بود که لیست آثار و متن اشعار و تصانیف آن‌ها و عکس‌هایی از هنرمندان را در دسترس عموم قرار می‌داد. فرآیند مستندسازی شماره قالب، گزارش‌های ضبط، لیبل‌ها، کاتالوگ‌ها، گزارش‌های تاریخی در مورد هنرمندان دوره ضبط، خاطرات و زندگی‌نامه‌های آن‌ها، ضبط‌های مقارن در کشورهای دیگر و کاتالوگ‌های عمومی و نوبه‌ای، گزارشی نظام‌یافته به دست می‌دهد که آن گزارش‌ها، همراه با نسخه صوتی آثار، یک دوره تاریخی معین را تبیین و بررسی می‌کنند و چگونگی روند شکل‌گیری آن آثار را از ابتدا تا پایان نشان می‌دهد. نمونه‌دستی از یک دیسکوگرافی باید اینگونه باشد.

بدیهی است که دیسکوگرافی، در حوزه پژوهش‌های معاصر، پدیده‌ای نوپا و نیازمند تلاش‌ها و تحقیقات بسیار است. به جرأت می‌توان گفت که قبل از انتشار این مجموعه نیز، دیسکوگرافی آثار استاد جلال تاج اصفهانی به نحوی که هم جامعیت داشته باشد و هم در تبیین آن روشی علمی در پیش گرفته شده باشد، منتشر نشده است.

۱- شماره کاتالوگ (حک شده بر روی بدنه)

۲- نام تجاری

۳- لیبل

۴- نوع اثر

۵- توضیح اثر

۶- محل ضبط اثر

۷- شماره کاتالوگ روی برچسب

۸- زبان اثر

۹- نام کمپانی ضبط

۱۰- شماره قالب (حک شده روی بدنه)

دیسکو گرافی آثار استاد جلال تاج اصفهانی بر روی صفحات ۷۸ دور

آنچه پیش روی شماست، مجموعه‌ای از صداهای ضبط شده از استاد جلال تاج اصفهانی در دورهٔ پهلوی اول است. آثاری بر روی صفحات ۷۸ دور که به «صفحهٔ سنگی» معروف است. این آثار متعلق به دورهٔ دوم ضبط صفحات گرامافون در ایران است که از ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۲ شمسی، در داخل مرزهای ایران ضبط شده‌اند. بعد از آن، در طول سال‌های ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۷ شمسی، ضبط‌های مختلفی خارج مرزهای ایران نیز انجام می‌شود. تاج نیز با سفر به حلب، آثاری از خود به یادگار می‌گذارد. مجموعهٔ آثار استاد تاج، در سه دوره، بر روی صفحات گرامافون ضبط می‌شود.

دورهٔ اول:

در سال ۱۳۰۶ شمسی، توسط کمپانی «پولیفون» ضبط می‌شود. استاد تاج، در نواری که همایون تاج (فرزند جلال تاج) در اختیار من گذاشته است، می‌گوید که تاریخ ضبط صفحات پولیفون، از ۱۳۰۷ شمسی آغاز می‌شود. اما به زعم نگارنده، این تاریخ نمی‌تواند درست باشد. با توجه به اسناد مکتوب به دست آمده از کمپانی پولیفون، تاریخ ۱۳۰۶ شمسی (۱۹۲۷ میلادی)، دقیق‌تر و صحیح‌تر است. این سری از صفحات از لحاظ شکل ظاهری، دارای برجسب قرمز رنگ هستند و به صورت آکوستیکی ضبط شده‌اند و بر روی بدنه صفحه علاوه بر شماره قالب و شماره کاتالوگ، *made in germany* و *mechan copt 1297-8* حک شده است. تاریخ ضبط صفحات پولیفون، پاییز و زمستان ۱۳۰۶ شمسی (۱۹۲۷ میلادی)، در تهران بوده است. قطر این صفحات، ۲۷ سانتیمتر و کیفیت ضبط و تولید صدا و جنس و دوام این صفحه‌ها بسیار ممتاز بوده است. خوانندگانی که صدای آن‌ها بر روی صفحات پولیفون ضبط شده: ملوک خانم ضرابی، تاج اصفهانی، حسینعلی خان نکیسا، عنایت‌الله خان شیبانی، قمرالملوک وزیری، شمسی خانم و آقا رضا خان روانبخش هستند. قیمت این صفحات پولیفون نیز از پانزده قران در سال ۱۳۰۶ شمسی، شروع شده و تدریجاً تا هفت ریال کاهش پیدا کرده است.^۱

تاج، در مجموع، ۲۰ روی صفحه با کمپانی پولیفون ضبط می‌کند که در دو آواز بیات ترک و افشاری، یک روی صفحات، ساز تنهای ارسلان خان درگاهی است و روی دیگر آن‌ها آواز تاج است. اما در هشت صفحهٔ دیگر، هر دو روی صفحه آواز تاج شنیده می‌شود. به غیر از صفحهٔ سه‌گانه و زابل، که در آن حسین یاحقی با ویلن تاج اصفهانی را همراهی کرده است، تمام آنچه در ضبط صفحات پولیفون آمده، آواز تنهای تاج با همراهی تار ارسلان درگاهی است و هیچ تصنیفی در این ضبط‌ها موجود نیست. در بعضی از صفحات، صدای تنبک یا شبیه به تنبک به گوش می‌رسد که نام نوازندهٔ آن مشخص نیست. در تعدادی از

صفحات ضبط شده، صدای ویلن یا شاید هم کمانچه، نظر را به خود جلب می‌کند که به احتمال زیاد صدای ساز حسین یاحقی است. در اجرای بعضی از گوشه‌ها و حالات، تار و ویلن، همراه با هم و به طور هم‌زمان جواب آواز تاج اصفهانی را می‌دهند که دلیل قانع‌کننده‌ای برای آن نیافتیم. در مجموعه پیش رو، کلیه آوازهای تاج اصفهانی، که توسط کمپانی پولیفون ضبط شده، به صورت پالایش شده در اختیار شما علاقه‌مندان قرار گرفته است. خوشبختانه، با توجه به لیستی که کمپانی پولیفون از آثار خود به جا گذاشته است، تعداد دقیق صفحات ضبط شده با صدای تاج قابل شناسایی است. در ادامه نمونه‌ای از برچسب‌های پولیفون و لیست کامل آثار ضبط شده از تاج توسط کمپانی پولیفون ارائه می‌گردد.^۲

نمونه‌ای از برچسب‌های پولیفون با صدای تاج اصفهانی در سال ۱۳۰۶ شمسی

دیسکوگرافی کامل آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی پولیفون - تهران - ۱۳۰۶ شمسی

ردیف	شماره کاتالوک	شرح اثر	خوانندگان	نوازندگان
۱	۱۲۱۲	آواز بیات ترک ۱	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۲	۱۲۱۳	آواز بیات ترک ۲	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۳	۱۲۱۶	آواز نوا ۱	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۴	۱۲۱۷	آواز نوا ۲	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۵	۱۲۱۸	آواز افشاری ۱	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۶	۱۲۱۹	آواز افشاری ۲	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۷	۱۲۲۰	آواز ماهور	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۸	۱۲۲۱	دلکش	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۹	۱۲۲۲	آواز شور	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۰	۱۲۲۳	حسینی	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۱	۱۲۲۴	آواز سه‌گانه	تاج اصفهانی	حسین یا حقی
۱۲	۱۲۲۵	زابل	تاج اصفهانی	حسین یا حقی
۱۳	۱۲۲۶	آواز بیات اصفهان	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۴	۱۲۲۷	عشاق	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۵	۱۲۲۸	آواز ابوعطا	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۶	۱۲۲۹	حجاز	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۷	۱۲۳۰	آواز دشتی	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۸	۱۲۳۱	غم انگیز	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۹	۱۲۳۲	آواز چهارگاه	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۲۰	۱۲۳۳	مخالف	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی

دوره دوم:

این دوره از ضبط آوازهای تاج، با کمپانی انگلیسی «هیز مسترز ویس (His Masters Voice)»، در بهار ۱۳۱۲ شمسی (۱۹۳۳ میلادی) انجام می‌شود. خوشبختانه، لیست دقیق آثار ضبط شده در کمپانی هیز مسترز ویس نیز موجود است. این صفحات، از لحاظ شکل ظاهری، با علامت تجاری گرامافون بوقی و سگ در زمان خود معروف بوده است و لیبل HMV داشته است. قطر این صفحات، ۲۵ سانتیمتر و رنگ آن ارغوانی بوده است. اولین سری ضبط صفحات هیز مسترز ویس در ایران، به سال ۱۳۰۵ شمسی برمی‌گردد. خوانندگان اولین سری ضبط این کمپانی: قمرالملوک وزیری، ملوک خانم (ملوک ضرابی)، سلیم خان (سلیمان امیر قاسمی)، قباد خان، و پری آقاباب بودند. تاج در نوبت‌های بعدی، صدای خود را بر روی صفحات این کمپانی به ثبت می‌رساند. نمایندگی اولیه ضبط و فروش این سری از صفحات، متعلق به عذرا میرحکاک بوده که مرکز فعالیت وی، در بغداد بوده و شعبه‌هایی در تهران، کرمانشاه و بصره نیز داشته است.

تاج با کمپانی هیز مسترز ویس، ۸ روی صفحه ضبط کرده است. یک صفحه آواز همایون و چکاوک و بیداد، که تا امروز تقریباً معروف‌ترین آواز تاج به شمار می‌رود و تاج بخش عظیمی از شهرت خود را مدیون این ضبط است. دیگر صفحات عبارتند از: تصنیف‌های «شکایت معشوق» و «رنگ‌های طبیعت» که آهنگ هر دو قطعه از عبدالحسین برازنده اصفهانی و شعر آنها از حسن سالک اصفهانی و شیدای چالستری است. تصنیف سوم از ساخته‌های تیمسار عبدالله اشرفی است و شعر آن از نورالله همایون است. از هم‌نوازان تاج در این صفحات، تحت عنوان «ارکستر محجوبی» نام برده

آقای تاج اصفهانی
ارکستر
(هر تاجی خان محجوب)

MIR TADJIE ISFAHANI
Orchestra Morteza Khan Mahdjonb
تصنیف ابو عطاء ۱
شکایت معشوق ۲
GF Tasnif About ala
1411 Chakiaiat Maehongh

دل در آتش غم رخت تا که خانه کرد
دیده سبیل خون بدنامم بین روانه کرد
آخبر تمام من فرورفت و مامم از اذوق چراسر برون نکرد
هیچ سجدم نماند فلک چون شفق ز خون دل مرالاله گون نکرد
ذروی مهت جانان برده بر کفا در آسمان را منفعل نما
بمراه روت سو گنند که دل به مهرت بایند بطرما ت جان بوبند
قسم بزند بایزند

بیجانم آتش افکند فراق روت بکچند
بیا ننگارها جمال خود بنما زرنک بوبت خجل نما گلدا

شده است. این ارکستر عبارت است از: مرتضی محجوبی (نوازنده پیانو)، ارسلان درگاهی (نوازنده تار)، حسین یاحقی (نوازنده ویلن) و رضا روان بخش (نوازنده تنبک). در واقع، اولین تصنیف‌های ضبط شده با صدای تاج، توسط کمپانی هیز مسترز ویس بوده است.

تاج در مصاحبه‌ای شخصی، تاریخ ضبط صفحات هیز مسترز ویس را ۱۳۱۰ شمسی می‌داند که آن هم با اسناد به دست آمده مغایرت دارد و تاریخ دقیق آن ۱۳۱۲ شمسی است. در ادامه، لیست کاملی از عناوین صفحات هیز مسترز ویس از کتاب «صفحه‌های فارسی شرکت گرامافون»، اثر مایکل کنی‌یر، ذکر گردیده است.^۲

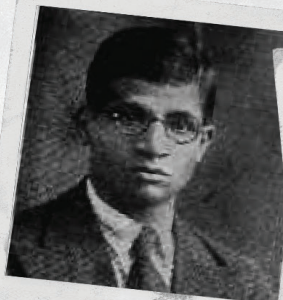
دیسکوگرافی کامل آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی هیزمسترز ویس
صدابردار : هورس فرانک چاون - تهران - ۱۳۱۲ شمسی

ردیف	شماره قالب	شماره صفحه	شماره کاتالوگ	شرح اثر	نوازندگان
۱	OZ142	۳۰-۱۲۳۳۵	GF141	تصنیف ابوعطا- شکایت معشوق ۱	ارکستر محجوبی
۲	zZ143	۳۰-۱۲۳۳۶	GF141	تصنیف ابوعطا- شکایت معشوق ۲	ارکستر محجوبی
۳	OZ158	OZ158	GF157	تصنیف افشاری- رنگ های طبیعت ۱	ارکستر محجوبی
۴	OZ159	OZ159	GF157	تصنیف افشاری- رنگ های طبیعت ۲	ارکستر محجوبی
۵	OZ177	۳۰-۱۱۳۱۶	GF120	تصنیف اصفهان- مهر گل ۱	ارکستر محجوبی
۶	OZ178	۳۰-۱۱۳۱۷	GF120	تصنیف اصفهان- مهر گل ۲	ارکستر محجوبی
۷	OZ178	۳۰-۱۱۶۹۳	GF131	آواز همایون	ارکستر محجوبی
۸	OZ188	۳۰-۱۱۶۹۴	GF131	چکاوک و بیداد	ارکستر محجوبی

نمونه‌ای از برچسب‌های هیزمسترز ویس با صدای تاج اصفهانی در سال ۱۳۱۲ شمسی

تعدادی از هنرمندان ضبط صفحات هیزمسترز ویس

حسن سالک

حسین یا حقی

ارسلان درگاهی

نورالله همایون

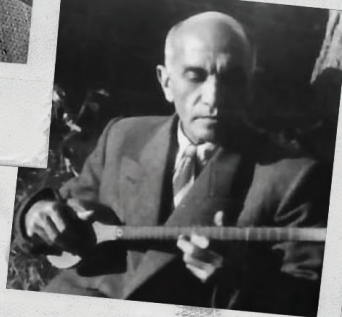
جلال تاج اصفهانی

عبدالحسین برازنده

مرتضی محجویی

عبدالله اشرفی

دوره سوم:

با ادغام کمپانی‌های گرامافون و کلمبیا، هم‌زمان با شعله‌ور شدن آتش جنگ جهانی، از ۱۳۱۲ تا ۱۳۲۶ شمسی، فعالیت کمپانی‌های ضبط به مدت ۱۴ سال در تهران متوقف شد. از این‌رو، هنرمندان به ناچار برای ضبط آثار خود، به سایر کشورها، از جمله کمپانی «سودوا» در حلب، کمپانی «ادئون» در برلین، کمپانی «نعیم رکورد» در بغداد و کمپانی‌های «یانگ ایران» و «نوی ایران» در هند، سفر می‌کردند. کمپانی سودوا، در دو نوبت به ضبط آثار هنرمندان ایرانی پرداخت. اولین نوبت ضبط کمپانی سودوا، در زمستان ۱۳۱۴ شمسی (۱۹۳۵ میلادی) بود که در مجموع، حدود ۸۰ روی صفحه از هنرمندان ایرانی ضبط و ثبت شد. این صفحات، از لحاظ شکل ظاهری با رنگ سبز و با نوشته‌هایی طلایی رنگ قابل شناسایی‌اند. خوانندگان نوبت اول صفحات سودوا: جواد بدیع‌زاده و مادام پری (آقابایف) بودند و نوازندگان همراه آن‌ها ابوالحسن صبا (نوازنده ویلن)، فرهاد معتمد (نوازنده پیانو) و اسماعیل مهرتاش (نوازنده تار) بودند.

نوبت دوم ضبط کمپانی سودوا، به ۱۳۱۷ شمسی (۱۹۳۸ میلادی) برمی‌گردد. این صفحات، دارای برجسب‌های زرد روشن، نخودی و طلایی با نوشته‌هایی مشکی رنگ است. در این سری، حدود ۲۶۰ روی صفحه از آثار هنرمندان ایرانی ضبط شده است. خوانندگان این سری از ضبط صفحات: جواد بدیع‌زاده، ملوک ضرابی، ملکه برومند و تاج اصفهانی هستند و نوازندگانی که آن‌ها را همراهی می‌کنند: حسینقلی طاطایی و ابوالحسن صبا (نوازندگان ویلن)، مرتضی محجوبی (نوازنده پیانو)، سامی ملاح (نوازنده عود)، آشود آروسدیمان (آرستمیان) (نوازنده تار)، هایکو (نوازنده کمانچه) و آشود تسولاک (نوازنده تار) بوده‌اند. صدابردار هر دو نوبت ضبط صفحات، نامعلوم است. قطر صفحات سودوا، ۲۵ سانتیمتر بوده و توزیع‌کننده این صفحات در ایران، کمپانی آغاسی، واقع در تهران، خیابان لاله‌زار بوده است.^۵ مدت هر روی صفحه، حدود ۳ دقیقه است.

سپنتا می‌نویسد: «صفحات سودوا از نظر یکنواختی، سرعت ضبط، شیوه ضبط و کیفیت صدا در حد صفحه‌های ساخت انگلستان و آلمان نبود و از نظر دوام جنس صفحه نیز زود سوزن‌خوردگی پیدا می‌کرد».^۶

امیر منصور، تاریخ ضبط سری دوم صفحات سودوا را ۱۳۱۸ شمسی می‌داند،^۷ اما در تحقیقات تازه‌تر شرایلی و با استناد به یک آگهی که بیان‌گر عرضه و فروش این صفحات در تهران است، تاریخ دقیق‌تر ضبط صفحات، ۱۳۱۷ دانسته شده است. این آگهی، متعلق به ۲۷ اردیبهشت ۱۳۱۸ است که تولید آثار جدیدی از ملوک ضرابی، بدیع‌زاده و تاج اصفهانی را نوید می‌دهد؛ به همراهی نوازندگی آقایان صبا، مرتضی محجوبی و طاطایی. این آگهی، از

مخاطبین می‌خواهد تا صفحات نایاب نشده، به کمپانی آغاسی در لاله‌زار مراجعه کنند و آثار مذکور را تهیه نمایند. شریلی، باتوجه به زمان مورد نیاز برای سفر، ضبط و قالب‌گیری صفحات، تاریخ احتمالی ضبط صفحات را ۱۳۱۷ می‌داند.

فرم آواز تاج، از اولین ضبط صدای او در ۱۳۰۶ شمسی (صفحات پولیفون) تا آخرین سری ضبط صدای او در ۱۳۱۷ شمسی (صفحات سودوا)، روند قابل تاملی را ارائه می‌دهد. با گذشت زمان، صدای تاج در طول ۱۱ سال، عناصر مختلفی را در خود تغییر داده و به تعریف دیگری از زیبایی شناسی در چهارچوب آواز ایرانی رسیده است. در واقع، تاج در طول سال‌های ضبط صدای خود، فرم آواز خواندن خود را مشخص‌تر و نظام‌مندتر کرده است و به فرایندی تحت عنوان سبک شخصی نزدیک‌تر شده است.

نمونه‌ای از برجسب‌های سودوا با صدای تاج اصفهانی در سال ۱۳۱۷ شمسی

در بین آثار ضبط شده از تاج در کمپانی سودوا، صفحه‌ای موجود است که او به همراه ملکه برومند اثری از عبدالحسین برازنده به نام «تصنیف دو دل‌داده» را اجرا کرده است. در آن زمان، بانو ملکه برومند، ۲۲ ساله است و با استاد خود، ابوالحسن خان صبا، عازم سفر حلب شده است. اگرچه، این هنرمند با نام‌های «ملکه برومند»، «ملکه حکمت‌شعار» و «ملکه هنر» شناخته می‌شود، اما نام او بر روی برجسب صفحات، به صورت «م. ب.» آمده است.

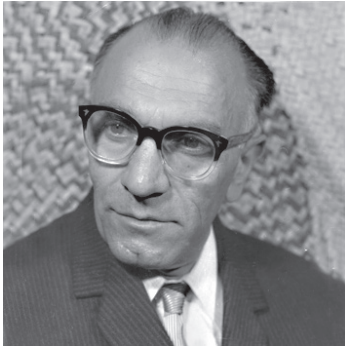

ملکه برومند

ابوالحسن صبا

جواد بدیع‌زاده در کتاب خاطرات خود (گلبانگ محراب تا بانگ مضراب)، ماجرای سفر خود را به حلب شرح داده است. دریغ آمد که بخش‌هایی از این گزارش را به خاطر اطلاعات تاریخی‌ای که به دست می‌دهد و نیز توضیح و توصیف دشواری‌های ضبط در ایران در آن زمان، ذکر نکنم:

«چندی گذشت. نماینده کمپانی سودوا مرا خواست و مصراً تذکر داد که تا به زمستان شدید نرسیده‌ایم، آماده باشید تا به طرف بیروت حرکت کنیم. در سفر گذشته، چون تنها خواننده‌ای که از تهران عازم شد من بودم، گرچه با دوستان با صفایی مثل اسماعیل مهرتاش، ابوالحسن صبا و فرهاد معتمد داشتیم؛ ولی چون زحمات و تهیه و خواندن آهنگ‌ها را تنها من عهده‌دار بودم، اولاً برای گرم‌تر کردن بازار موسیقی و ثانیاً برای رفع تنهایی به خیال

جواد بدیع زاده

افتادم که افراد دیگری همراه داشته باشم. با نمایندهٔ کمپانی مذاکره کردم و پس از جلب موافقت او، قرار شد باز صبا و مرتضی محجوبی همراه ما باشند. اسماعیل مهرتاش، در آن اوقات برای اجرای برنامه‌های مخصوص خودش به بغداد رفت و با کمپانی دیگری که در بغداد مستقر بود، صفحاتی چند ضبط کرد که خوانندگانش خانم روح‌بخش و رضاقلی میرزا ظلی بودند؛ ولی ضعف کمپانی ضبط و جهات دیگر کارهای ذوقی آن‌ها، مطلوب نبود. این بود که من به خیال افتادم تاج اصفهانی را نیز همراه خود داشته

باشیم. صبا و مرتضی آماده بودند. منتها صبا در آن زمان، گرفتار تعلیم و تربیت خانم ملکه حکمت‌شعار بود و اصرار داشت او نیز همراه ما باشد؛ موافقت شد و برای به دست آوردن تاج اصفهانی [چون در اصفهان بود] موانع و مشکلاتی برای ما پیش آمد که تاج را چگونه خبر کنیم و ضمناً موافقت او چگونه به دست می‌آید. اتفاقاً روزی در دفتر نماینده کمپانی، طاطایی، نوازنده ویولون را دیدیم. او را قانع کردیم که مخارج رفتن و برگشتن او را با مخارج تاج، نماینده کمپانی بدهد و او متقبل شود که تاج را بیاورد. این مشکل حل شد و طاطایی را با سماجت و پشتکاری که در او سراغ داشتیم، روانهٔ اصفهان کردیم. طاطایی به اصفهان رفت و پس از چند روز، خوشبختانه، با تاج، به تهران مراجعت کرد. من با روحیه‌ای که در تاج سراغ داشتیم و سماجت و پشتکاری که لازمهٔ وجود طاطایی بود، مطمئن بودم که طاطایی تنها بر نمی‌گردد. منتها

طاطایی به عنوان پاداش یا دستمزد پیشنهاد کرد به جای حل مشکل تاج و آوردن او، مرا نیز همراه خود ببرید. نماینده کمپانی با اینکه هیچ‌یک از ما چند نفر راضی نبودیم، مخارج طاطایی را هم تحمل کرد و طاطایی جزئی از جمع ما شد. بنابر رأی نماینده کمپانی خانم ملوک ضرابی را هم در جمع خود جا دادیم و بنابر شرح بالا جمع ما عبارت شد از صبا، مرتضی، ملکه حکمت‌شعار، ملوک ضرابی، تاج اصفهانی، من و طاطایی. مقدمات حرکت فراهم شد. منتها مانع دیگری ایجاد شد و آن کسالت صبا بود و برای معالجه به

حسینقلی طاطایی

بیمارستان شوروی رفت و پس از چند ماه بستری بودن در بیمارستان، یک صبا پاک و پاکیزه و چاق و چله به ما تحویل داده شد. به همان مقدار که منتظر بهبودی صبا شدیم، ساختن شعر «خران عشق» من، به دست رهی معیری، چهار ماه طول کشید. اما به جای آن که در شهریور یا مهر حرکت کنیم، در شدیدترین موقع سرما یعنی در ماه دی به راه افتادیم.^۸ این مطلب، باز مؤید آن است که ضبط صفحات در ۱۳۱۷ شمسی انجام شده است و بعد از ضبط و قالب‌گیری صفحات، کاتالوگ آن در اردیبهشت ۱۳۱۸ شمسی چاپ شده است. بدیع‌زاده، شرح می‌دهد که جمع شش نفری هنرمندان، از تهران به سمت همدان حرکت کردند و در همدان پس از طی کردن گردنه اسدآباد، چنان دچار برف و بوران و کولاک شدند که نه راه پس برایشان ماند نه راه پیش. ناچار در اتاقک کوچکی اقامت کردند که یک طرفش، یک نفر با یک سماور و چند استکان و نعلبکی، قهوه‌خانه‌ای دایر کرده و طرف دیگرش طویله ای بود که دویست سیصد گوسفند برای نجات از سرما، در انباری متعفن آن جاگیر شده بودند. بدیع‌زاده می‌گوید: «باید چند شبی در آن محل کثیف، هم‌آغوش گوسفندان می‌شدیم.» و چنین ادامه می‌دهد: «اختیار هم در دست ما نیست. مگر اینکه آسمان و خورشید به داد ما برسد. به هر حال، ما پنج شش نفر، چاره‌ای نداشتیم جز اینکه پوزخندی به طبیعت غدار بزنیم و به کار خود بپردازیم. بهترین وسیله دهن‌کچی به روزگار این بود که سازها را برداریم. همین کار را هم کردیم. همه رقم ساز و چند رقم آواز در دسترس ما بود. سازها به کار افتاد؛ آوازاها از گلو بیرون آمد؛ جمعیت منقلب بر از اضطراب و وحشت، برف و سرما و بوران را فراموش کردند. برای شنیدن ساز و آوازی که نصیب هیچ یک از افراد متحصن در آن قهوه‌خانه سرکوه، از آغاز عمرشان تا آن روز، نشده و تا آخر عمر هم نصیبشان نمی‌شد سراپا گوش شدند. وحشت و دلواپسی، جای خود را به شوق و شغف داد. برای ما هم بهترین محل بود برای تمرین آنچه لازم بود بعد از رهایی از برف، برای کمپانی بخوانیم. خلاصه آن که در ظرف سه چهار روز که در قهوه‌خانه ماندیم، آنچه که می‌خواستیم برای کمپانی در حلب بخوانیم، در آنجا تمرین کردیم.»^۹

بدیع‌زاده، قبل از سفر، مقداری شعر از سالک و تعدادی آهنگ از برازنده می‌گیرد که بخواند؛ اما هنگام ضبط، تاج هم از خواندن تصنیف استقبال می‌کند. بدیع‌زاده چنین می‌نویسد: «... اما موقعی که به حلب رسیدیم، تاج اصفهانی متمایل بود آهنگ‌ها را بخواند و حق هم داشت. زیرا آهنگ‌ساز اصفهانی و شاعر نیز اصفهانی بود. من موافق بودم و از خواندن آن‌ها خودداری کردم. زیرا اولاً با تجهیزات کامل رفته بودم و ثانیاً برای من ساختن آهنگ بسیار آسان بود.»^{۱۰}

نکته بسیار مهم در خاطرات بدیع‌زاده، این است که او از تصنیفی نام می‌برد که تاج آن را خوانده و در هیچ لیستی موجود نیست و در دیسکوگرافی شرایلی هم نیامده و نگارنده نیز با رجوع به جزوه کمپانی آغاسی از آن مطمئن شده است. تصنیفی در دشتی که آهنگ و شعر آن به ترتیب از آقایان برازنده و سالک است و نام آن «شب فراق» است. این تصنیف چنین آغاز می‌شود:

ما هم از گوشه فلک شد پدیدار در نظر چون خمیده ابروی دلدار^{۱۲}

جزوه چاپ شده از سری دوم ضبط صفحات سودوا که در ۱۴ صفحه با قطع جیبی و با عنوان «ترانه‌های تازه»، اثر طبع آقای سالک اصفهانی، بهترین و جدیدترین صفحات گرامافون کمپانی سودوا را که توسط کمپانی آغاسی توزیع شده نشان می‌دهد. این جزوه، متضمن تصانیفی است که توسط «سالک اصفهانی» سروده شده و توسط همشهری وی یعنی تاج اصفهانی یا سایر خوانندگان همسفر یعنی بدیع‌زاده، ملوک ضرابی و یا ملکه برومند اجرا شده‌اند. دور نیست که میل به انتشار

آقای تاج اصفهانی یگانه
خواننده نامی

تصنیف دشتی - شب فراق

ما هم از گوشه فلک شد پدیدار
در نظر چون خمیده ابروی دلدار
چشم‌گردن، پرستاره، چون دلم ابر، بازمباره
شفت چو من دلون کشته ازغم جانان
سحر دریده تا دامن چاک گریبان
برآقام بی‌زمن بی‌نای ای مام، بگو که ازتاب مهروریت ایبه آه آه
سرم از دوری - تا کی مهجوری -
تا چند از شب تم فراغت آخر شکوه کم
دور از رویت - گفتن چوتم - فرین بروینم
لالاژاری است شب بالینم و اشک خونینم
هستم ازغم، روز و شب یارا هم چشم و امان، همدرد غلرا
دست من کر، کز عشقت جانا رتعام از دست، افتادم از پا
دیدی که چمی بردی رشکم از چشم آنگندی همچون اشکم
بایند زلفت تا دل - بوسف بر زمان مایل
سالک صیدت و بدمت خوش دل

برگی از یک کاتالوگ عمومی که کمپانی آغاسی آثار ضبط شده در حلب توسط کمپانی سودوا را معرفی می‌کند

این جزوه توسط تصنیف‌سرا، ناشی از عدم ذکر نام وی بر روی برجسب صفحات باشد. این کاتالوگ نیز فاقد شماره صفحه و نام هنرمندان هر اثر است، اما حاوی تصاویری جذاب از سالک اصفهانی، ملوک ضرابی و تاج اصفهانی است.

عموماً، روند ضبط صفحات سودوا، به این شکل بوده است که کمپانی پس از دعوت هنرمندان به حلب و ضبط آثار آن‌ها، کلیه ضبط‌ها را برای قالب‌گیری، به کمپانی فرستاده است؛ در صورتی که آثار ضبط شده، بدون خدشه‌ای به کمپانی می‌رسید، قالب‌گیری آن‌ها برای تولید به بازار، سه ماه به طول می‌انجامید و بعد از آن، صفحات منتشر می‌شدند. متأسفانه، در جریان جمع‌آوری و تکمیل صفحات سودوا، با آرشیو دارانی روبرو شدم که حاضر به فروش صفحات دیگر از تاج نبودند و به قطع یقین می‌توانم بگویم که آثار بسیاری از تاج در کمپانی سودوا ضبط شده که به دست من نرسید و در آینده مجدداً نیاز به نشر خواهد داشت.

نگارنده، سالک اصفهانی را در سال‌های پایانی عمر خود دیده است. سالک، از تصانیف مختلفی با صدای تاج در ضبط صفحات سودوا نام برد که هیچ یک از آن‌ها را پیدا نکردم.

کاتالوگ منتشر شده از کمپانی آغاسی که به ضبط صفحات سودوا در حلب است

هنرمندان ارمنی در ضبط صفحات سودوا با صدای تاج اصفهانی

از آغاز ضبط صفحه‌های ۷۸ دور گرامافون در ایران، هنرمندان ارمنی نقشی موثر در پیش‌برد موسیقی ایرانی داشته‌اند. به طوری که از اواخر عصر قاجار، کمپانی‌های خارجی، در انتخاب نمایندگان خود از ارمنه و مردم دیگر اقلیت‌های دینی استفاده می‌کردند.

با مراجعه به کتاب‌های «دانش‌نامه ایرانیان ارمنی» (به کوشش ژانت د. لازاریان، ۱۳۸۲، نشر هیرمند) و «زنان موسیقی ایران از اسطوره تا امروز» (توکا ملکی، ۱۳۸۰، کتاب خورشید)، نقش بارز هنرمندان ارمنی، در پیشرفت موسیقی ایران مشهود است. موسیو هایک، که نام او به صورت‌های هایگ و هایگو نیز آمده و در برخی مدارک، نام خانوادگی او نونانس و نومیان آمده است، کمانچه نوازی ارمنی است که در ضبط صفحات سودوا با تاج اصفهانی همراه بوده است.^{۱۳}

در میان صفحات سودوا، همچنین صفحه‌ای هست که تاج در آن، آواز بیات اصفهان و عشاق کم‌نظیری خوانده است که با این مصرع آغاز می‌گردد: «تا به امروز مرا در سخن این سوز نبود». نام نوازندهٔ تار، بر روی صفحه آشود ذکر شده است. در اسناد به دست آمده، دو نفر به نام آشود تسولاک و آشود اروسدیمیان، که هر دو تار می‌نوازند و ارمنی هستند، شناخته شده‌اند، ولی تمییز این که کدام یک از آن‌ها با تاج همراهی کرده است، مقدور نیست. هنگامی که تاج، در عشاق، ربع پرده می‌خواند، آشود همچنان در فواصل نیم‌پرده‌ای جواب آواز تاج را می‌دهد. از دیگر هنرمندانی که نام او بر روی برچسب ضبط صفحات سودوا آمده ولی ارمنی نیست، «سامی ملاح» است. سامی ملاح نوازندهٔ عود، از ساکنان شهر حلب است و در صفحات مربوط به تصنیف‌های «دیدنی آخر»، «جفای گلچین» و «پری رو»، با دیگر نوازندگان ضبط صفحات همکاری داشته است.

متأسفانه، هیچ سند مکتوبی از لیست آثار ضبط شده در کمپانی سودوا در دست نیست و صرفاً از آنچه به دست آمده و به دست خواهد آمد، باید لیست آثار ضبط شده را تکمیل کرد. با استناد به تحقیق شرایلی، ۲۲ روی صفحه تا کنون از تاج اصفهانی جمع آوری شده است.^{۱۴} نگارنده در تازه‌ترین تحقیقات خود، موفق به ثبت ۲۸ روی صفحه از تاج اصفهانی شده است؛ اما آنچه در این مجموعه منتشر شده، ۲۲ روی صفحه (۱۱ قطعه) است و متأسفانه موفق به نشر مابقی آثار نشده است. در زیر، لیست آثار ضبط شده از تاج را در کمپانی سودوا می‌بینید. تاج در نوار به دست آمده‌ای که ذکر آن در بالا رفت، تاریخ ضبط صفحات سودوا را ۱۳۱۲ اعلام می‌کند که با اسناد به دست آمده، مغایرت دارد و بهتر است که همان ۱۳۱۷ را مبنا قرار دهیم. تاج نیز اذعان به ضبط ۲۱ صفحه دارد که این عدد با آنچه تا به امروز به دست آمده در تضاد است. در ادامه، لیست صفحات به دست آمده از کمپانی سودوا ارائه می‌گردد.

دیسکوگرافی برخی آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی سودا - ۱۳۱۷ شمسی

ردیف	شماره قالب	شماره صفحه	شرح اثر	نوازندگان
۱	۲۸۰۷	۱-۱۲۰۸	تصنیف ماهور- دیدی آخر ۱	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۲	۲۸۰۷	۲-۱۲۰۸	تصنیف ماهور- دیدی آخر ۲	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۳	۲۸۱۳	۱۲۱۱	تصنیف ابوعطا- جفای گلچین ۱	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۴	۲۸۱۴	۱۲۱۱	تصنیف ابوعطا- جفای گلچین ۲	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۵	۲۸۶۳	۱-۱۲۳۶	تصنیف افشاری- بهار زندگانی ۱	صبا و طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۶	۲۸۶۳	۲-۱۲۳۶	تصنیف افشاری- بهار زندگانی ۲	صبا و طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۷	۲۹۰۴	۱-۱۲۵۶	تصنیف ترک- پری رو ۱	صبا، طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۸	۲۹۰۴	۲-۱۲۵۶	تصنیف ترک- پری رو ۲	صبا، طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)
۹	۲۹۰۷	۱۲۵۸	آواز بیات ترک	طاطایی (ویلن)
۱۰	۲۹۰۸	۱۲۵۸	شکسته ترک	طاطایی (ویلن)
۱۱	۲۹۱۵	۱۲۶۲	آواز بیات اصفهان	آشود (تار)
۱۲	۲۹۱۶	۱۲۶۲	عشاق	آشود (تار)
۱۳	۲۹۳۷	۱۲۷۳	اذان	-----
۱۴	۲۹۳۸	۱۲۷۳	مناجات	-----
۱۵	۲۹۶۱	۱۲۸۵	دو دل داده	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۱۶	۲۹۶۲	۱۲۸۵	آواز- صدای عاشق	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۱۷	۲۹۶۷	۱۲۸۸	آواز افشار	طاطایی (ویلن)
۱۸	۲۹۶۸	۱۲۸۸	آواز عراق	طاطایی (ویلن)
۱۹	۲۹۶۹	۱۲۸۹	آواز دشتی	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۲۰	۲۹۷۰	۱۲۸۹	آواز گیلکی، عاشق کش	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)
۲۱	۳۰۱۹	؟	؟	؟
۲۲	۳۰۲۰	؟	؟	؟
۲۳	۳۰۲۵	۱۳۱۷	آواز ابوعطا	محجوبی (پیانو)
۲۴	۳۰۲۶	۱۳۱۷	حجاز	طاطایی (ویلن)
۲۵	؟	؟	تصنیف شب فراق ۱	؟
۲۶	؟	؟	تصنیف شب فراق ۲	؟
۲۷	؟	؟	سه گاه	طاطایی (ویلن)
۲۸	؟	؟	مخالف	طاطایی (ویلن)

آوازه‌های تاج اصفهانی در انتقال صفحه‌های ۷۸ دور به صفحه‌های ۴۵ و ۳۳ دور

در تاریخ ضبط صفحات در ایران، چند عامل اساسی، فراگیر شدن ضبط و پخش صفحه‌های سنگی را تحت تاثیر قرار داد و آن را به حاشیه راند.

- ۱- بسته شدن کمپانی‌های ضبط در ایران، به واسطه شروع جنگ جهانی.
- ۲- افتتاح رادیو در اردیبهشت ماه ۱۳۱۹ شمسی که باعث شد رادیو، به سرعت در بین عامه مردم جای خود را باز کند و مونس و همدم آن‌ها شود.
- ۳- ظهور سینمای ناطق که علاوه بر نقش رسانه‌ای صفحه سنگی، جذابیت نمایش را به خود اضافه کرد و حتی پس از تجدید حیات فعالیت کمپانی‌های صفحه پُرکنی در سال ۱۳۲۶ در تهران، همچنان نقش صفحات سنگی را تحت الشعاع قرار داد.
- ۴- ایجاد کارخانه‌های تولید صفحه‌های ۷۸ دور، فاقد توجیه اقتصادی بود و به همین منظور مقدمات تبدیل فرمت صفحه‌های ۷۸ دور به صفحه‌های ۴۵ و ۳۳ دور فراهم آمد.
- ۵- تیراژهای کم سفارش و مشکلات حمل و نقل صفحات که همیشه در گزند آسیب و شکسته شدن بود و حداقل یک فاصله سه ماهه از زمان ضبط اثر تا قالب‌گیری و رسیدن آن به بازار ایران، باعث محدودیت صفحات ۷۸ دور بود.
- ۶- صفحات ۷۸ دور با قطر ۲۵ سانتیمتر، تنها قابلیت پخش ۶ دقیقه‌ای اثر ضبط شده را داشت در حالی که با ظهور صفحات ۴۵ دور، قطر صفحات به ۱۷٫۵ سانتی متر و زمان پخش آن به ۹ دقیقه ارتقا یافت.

تمامی مشکلات یاد شده باعث شد تا تولید صفحه‌های وینیل ۴۵ و ۳۳ دور، با استقبال بازار روبرو شود و جای خود را باز کند. در سال‌های آغازین تولید صفحه‌های ۴۵ دور، بسیاری از صفحه‌های پرفروش، با فرمت ۷۸ دور، مجدداً در قالب صفحات ۴۵ دور، بازنشر شد. آثاری از تاج اصفهانی که پیش‌تر در ۱۳۱۲ شمسی توسط کمپانی هیز مسترز ضبط شده بود، با لیبل‌های ایران‌گرام و مونوگرام، باز تولید شدند.

پی نوشت‌ها

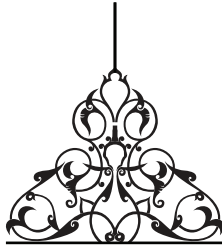
- ۱- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، کاتالوگ‌های ۷۸ دور فارسی تاریخ، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۱۳.
- ۲- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، لیبل‌شناسی پولیفون، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۱: ص ۴.
- ۳- همان.
- ۴- همان.
- ۵- کنی‌یر؛ مایکل، (۱۳۸۶)، صفحه‌های فارسی شرکت گرامافون (۱۸۸۹ تا ۱۹۳۴)، ترجمه محسن محمدلی، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی تهران، صص ۳۲۷-۳۳۳.
- ۶- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، لیبل‌شناسی سودوا، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۱: ص ۳.
- ۷- سپنتا؛ ساسان، (۱۳۷۷)، تاریخ تحول ضبط موسیقی در ایران، تهران: ماهور، ص ۲۳۰.
- ۸- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، لیبل‌شناسی سودوا، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۱: ص ۳.
- ۹- بدیع‌زاده؛ جواد، (۱۳۸۰)، گلبانگ محراب تا بانگ مضراب، تهران: نشر نی: ص ۲۳۵.
- ۱۰- همان: ص ۲۴۰.
- ۱۱- همان: ص ۲۴۱.
- ۱۲- همان: ص ۲۴۵.
- ۱۳- همان: ص ۲۵۱.
- ۱۴- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، هنرمندان ارمنی در ضبط صفحات ۷۸ دور، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۶: ص ۲۵.
- ۱۵- شرایلی؛ محمدرضا، (۱۳۸۷)، مقاله دیسکوگرافی جلال تاج اصفهانی، ژورنال صفحه سنگی، شماره ۱۶.

ارسلان درگاهی در میان سه تارهایش

ابوالحسن صبا

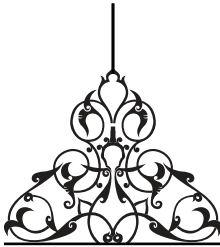
سخنی در مورد اشعار

۱
نغمه‌های
زنده‌رود

خوبید
درودزی

در این بخش، تمام شعرهایی که تاج اصفهانی بر روی صفحات ۷۸ دور خوانده، به صورت مکتوب درآمده است. با آنکه شعرهای موجود، برای بسیاری از هنردوستان آشناست، اما همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد، به دلیل تنوع مخاطبان در گستره جغرافیایی مختلف، بر آن شدیم تا اشعار به صورت مکتوب درآید. دلیل مهم‌تر اینکه چون آوازهای ضبط شده مربوط به دوره ضبط صفحات گرامافون در ایران است و ممکن است به خاطر کیفیت و چگونگی ضبط‌های آن دوره، کلمات به تفکیک شنیده نشود، ضرورت مکتوب کردن شعرها منطقی‌تر به نظر آمد. در خواندن شعرها، نکات زیر حائز اهمیت است:

- اشعار موجود، درست و دقیق به همان صورت که تاج اصفهانی اجرا کرده است به نگارش درآمده و پیاده‌سازی شده است و در صورت وجود هرگونه مغایرت در اشعار خوانده شده، صورت درست آن در پاورقی آمده است. مراد از اشتباه، اجرای نادرست اشعار و یا تفاوت
- صورت اجرا شده با صورت قابل اعتماد نسخ ادبی است.
- مبنای نگارنده برای تقابل آثار مصحح مورد اعتماد با آواز تاج اصفهانی، «دیوان سعدی به – تصحیح مرحوم فروغی»، «دیوان حافظ به تصحیح دکتر قاسم غنی و علامه قزوینی» و «مثنوی مولانا به تصحیح رینولد نیکلسون» بوده است.
- در مورد تصانیف اجرا شده در این مجموعه، مبنای قضاوت اشعار، کاتالوگ‌های عمومی چاپ شده در زمان نشر آثار و اجراهای مختلف همان تصانیف در سال‌های پس از افتتاح رادیو است که تاج مجدداً آن‌ها را بازخوانی کرده است.
- اگر صورت خواننده شده شعر، توسط استاد تاج، با اصل نسخه در تضاد باشد، در پلورقی به صورت: «اس: صورت نسخه قابل اعتماد»، صورت صحیح آن ذکر شده است. در صورت عدم شناسایی شاعر یک اثر، در پاورقی: «شاعر: ناشناس» آمده است.
- در حین اجرای تصنیف، شعرهایی به صورت آوازی خوانده شده است که این شعرها با فوتنی متفاوت مشخص شده‌اند و نام شاعر آن در پاورقی آمده است.
- مواردی غیر از مطالب ذکر شده، با توضیح در پاورقی شرح داده شده است.

اشعار

۱
نغمه‌های
زنده‌رود

خوبید
خودروزی

CD 1

۱ - آواز همایون، چکاوک و بیداد

پیانو: مرتضیٰ محجوبی | تار: ارسلان درگاهی | ویلن: حسین یاحقی | تنبک: رضا روانبخش | شاعر: سعدی

از تو با مصلحت خویش نمی‌پردازم همچو^۱ پروانه که می‌سوزم و در پروازم
درد پنهان فراق ز تحمّل بگذشت ورنه از دل نرسیدی به زبان آوازم^۲
گر تو خواهی^۳ که بجویی دلم امروز بجوی ورنه بسیار بجویی و نیایی بازم

CD 1

۲ - تصنیف رنگ‌های طبیعت - آواز افشاری

آهنگساز: عبدالحسین برازنده | پیانو: مرتضیٰ محجوبی | تار: ارسلان درگاهی | تنبک: رضا روانبخش
ویلن: حسین یاحقی | شاعر: شیدای چالشتری

در گلستان از طبیعت

بین چه‌سان گشته عیان اسرار پنهان پر شد از سبزه و گل دامان بستان
شد عیان گل به گلستان دورغم شده به پایان شورش مرغان شد ز گردون به کیوان
رخ تو و رخ گل هر دو با هم، دل من و دل تو کرده خرم
با عشق تو یک‌سره می‌سوزم، با هجر تو یک دله می‌سازم
پرده ز رویت باز کن، مهر و وفا آغاز کن، جان من آخر کن رحمی
خیز به بستنای گل خندان جامه گل گون پوش باده گل گون رغم رقیب و گنبد گردون نوش^۴
رو به چمن کن دیده بینش باز آ از هم منظره گل بنگر و دل کن شاد و خرم
چند به ذلت در دوران، سوزم و سازم با هجران
آتش عشقت سوخت، همه سرو سامانم، دل و ره و ایمانم
دل تو تا کی در ره جهل و پستی، سر تو تا کی خالی از شور مستی
روز بهار است خیز تا به تماشا رویم تکیه بر ایام نیست تا دگر آید بهار^۵
فصل بهار است آب چو آتش خیز و به مینا کن مرغ چمن از نغمه دلکش واله و شیدا کن

۵- شاعر: سعدی.

۳- اس: گر توانی؛ ص ۵۵۸.

۱- اس: همچو؛ ص ۵۵۸.

۴- تاج مصرع «باده گلگون رغم رقیب و گنبد گردون نوش» را خواننده است.

۲- این بیت از غزل دیگر سعدی «نظر از مدعیان بر تو نمی‌اندازم» است، ص ۵۵۸.

آهنگساز: تیمسار عبدالله اشرفی | بیان: مرتضی محجوبی | تار: ارسلان درگاهی | ویلن: حسین یاحقی
تنبک: رضا روانبخش | شاعر: نورالله همایون

فصل گل گشت و دوران شادی خنده بر روی بلبل زند گل
بوستان شده همه پراز سرور و شادمانی می زند نعره شوق بلبل

برخیز ای ساقی ده ز قید محتمم رهایی

ببر از می ز جان من اندوه بی نوایی

مخور غم نبود و بود این جهان بی بنیاد

کی زبید جان کردن پابند زندان تن

نیرزد این جهان به رنج جان می خور کم گردد غم^۱

کسی ندیده از جهان مهربانی و یاری

غم زمانه را مخور که هرگز جهان به کام کس نگردد

کم کن آه و زاری

چند روزی که در این مرحله مهلت داری خوش بیاسای زمانی که زمان این همه نیست^۲

تا کی غمگینی زانده چه حاصل

کس^۳ نخورده از جهان بر مراد

فلک به نام کس نگردد

به خاک اگر نشسته یا بر تختی نبینی از جهان به جز بدبختی

هر چه بادا بگو باد

کنون که چرخ دون نماید سختی به عشرت و سرور و شادی لختی

با همایون نشین شاد

به بانگ چنگ و شعر من ز جام می کام دل گیر

CD 1

۴ - تصنیف شکایت معشوق - آواز ابو عطا

آهنگساز: عبدالحسین برازنده | پیانو: مرتضی محجوبی | تار: ارسلان درگاهی | ویلن: حسین یاحقی
تنبک: رضا روانبخش | شاعر: حسن سالک

دل در آتش غم رخت تا که خانه کرد دیده سیل خون به دامنم بس روانه کرد
آفتاب عمر من فرو رفت و ماهم از افق چرا سر برون نکرد
هیچ صبحدم نشد فلک چون شفق ز خون دل مرا لاله گون نکرد
ز روی مهت جانا پرده بر گشا در آسمان مه را منفعل نما
به ماه رویت سوگند که دل به مهت پابند به طره‌ات جان پیوند
قسمم به زند و پازند به جانم آتش افکند فراق رویت یک چند
بیا نگارا جمال خود بنما ز رنگ و بویت خجل نما گل را
رو در طرف چمن، بین بنشسته چه من
دل خون بس ز غم، یاری غنچه دهن
گل درخشنده چهره تابنده غنچه در خنده
بلبل نعره زنان
هر که جوینده باشد یابنده دل دارد زنده
بس کن آه و فغان
ز جور مه رویان شکوه گر سازی به ششدر محنت مهره اندازی
همچون سالک دست خود بازی

CD 1

۵ - تصنیف جفای گلچین - آواز ابو عطا

آهنگساز: عبدالحسین برازنده | ویلن: ابوالحسن صبا | پیانو: محجوبی | عود: سامی ملاح | شاعر: حسن سالک

باغبان رحم به من کن گل بی خار مچین که من این غنچه به خوناب جگر پروردم^۲
بلبل از فراق روی گل نعره برکشید گل چو عاشقان ز غم به تن جامه بر درید
در چمن فتاده غلغلی پای هر گلی ز بلبلی لاله چون دمید
دست باغبان شکسته بادا که از ستم گل مرا نو رسیده چید

به گوش گل بلبل خوش زد این نوا که دست گلچینش کرد از او جدا
 دل از تو من بر کندم به دیگری افکندم بریده شد پیوندم
 جفای گلچین دیدم ز دست غم نالیدم چو غنچه تا خندیدم
 شرح حال من دیوانه خدا را میرید سر آن کس به مداوا که نداند دردم
 چه لاله از کف مده قدح یارا چه مهلتی از فلک بود ما را
 کین دوران سپهر چرخ بوقلمون
 صدها چون من و تو کرده خوار و زبون
 رو در میخانه پندی فرزانه گیر از پیمانه در هر گردش آن
 بنشین پای در دل بر دریا زن گلبانگی افکن برخیز از سر جان
 به دل ز دست نگار گر غمی داری چه خلوتی جان فرا چه همدمی داری
 سالک خوش باش عالمی داری

CD 1

۶ - تصنیف دیدی آخر - دستگاه ماهور

ویلن: حسینقلی طاطایی | پیانو: مرتضی محجوبی | عود: سامی ملاح | شاعر: حسن سالک

دیدي آخر دل ما را شکستی رفتی و رشته الفت گسستی
 دیده دریا شد از دوری رخت ای صنم قطره قطره بشد دل ز دیده روشنم
 عشقت زده آتش به مغز استخوانم سوزد ز تاب دوریات جانا روانم
 تا کی پوید دل ره غمت آرام جانم
 آفتابا نما ابروی هلالت دیده کن روشن از پرتو جمالت
 روی بنما که جان دهم موی بگشا که وارهم از شکنج غمت نگارم
 دور از ماه روی تو آفتابا چو موی تو تیره گردیده روز گارم
 بر رهت نهادام هر دو دیده چون یعقوب در غمت نشستسته بس نمودم صبر ایوب
 چون بر بستان ابر آذاری
 یا چون بلبلی از عشق نو گلی بنمایم زاری

شور شیرینی همچون فرهاد جان شیرینم دادی بر باد از تیشه غم کندم بنیاد
 دوستان به هم آمیزید از قدح شرر انگیزید
 از حسود همه بگریزید خاک غم به سرش ریزید
 سالک به جهان از جور زمان ایمن نتوان
 ز قدح می زن شادان و خندان

CD 1

۷ - آواز بیات ترک و شکسته

ویلن: حسینقلی طاطایی | شاعر: حسام الدین دولت آبادی

مطرب این گونه که آغاز کنی ساز امشب ترسم از پرده برون اوفتدم راز امشب
 زهره در چرخ به رقص آوری از نغمه ساز چون که با ساز تو شد تاج هم آواز امشب
 ساز در چنگا تو سوز دل من می گوید منه از دست به سوز دل من ساز امشب
 این غم می کشد آخر که چو پروانه چرا نیست بر گرد رخت قدرت پرواز امشب

CD 1

۸ - آواز بیات اصفهان و عشاق

تار: آشود | شاعر: سعدی

تا به امروز مرا در سخن این سوز نبود که گرفتار نبودم به کمند هوسی
 چون سسراییدن بلبل که خوش آید در باغ لیکن آن سوز ندارد که بود در قفسی
 در قفس حال خوشی دارم و می نالم زار رشک دارد به من آن مرغ که اندر چمن است
 هر که آشفته بود زلف سیاهش بسیار نتوان گفت که آشفته تر از حال من است^۱

CD 1

۹ - اذان

الله أكبر

الله أكبر

الله أكبر

الله أكبر

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن أشرف الأنبياء محمدًا رسول الله

أشهد أن محمدًا رسول الله

أشهد أن أمير المؤمنين عليًا ولي الله

أشهد أن أمير المؤمنين ولي الله

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ
 حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ
 حَيَّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ حَيَّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ
 اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

CD 1

۱۰ - مناجات

شاعر: سعدی

پروردگار خلق و خداوند کبریا شکر و سپاس و منت و عزت خدای را
 رزاق بنده پرور و خلاق رهنما دادار غیب دان و نگهدار آسمان
 الا هوالذی خلق الارض والسما سبحان من یمیت و یحیی و لاله
 فاغفرلنا بفضلک یا سامع الدعا انشأتنا بطفک یا صانع الوجود

CD 1

۱۱ - آواز ابوعطا (صدای عاشق)

ویلن: ابوالحسن صبا | پیانو: مرتضی محجوبی | شاعر: سعدی

گر فتگان ارادت به جور نگریند نظر چو عیب بود از بلا بپرهیزند^۳
 اگر فروگسلانند بر که آویزند امیدواران دست طلب به دامن دوست

CD 1

۱۲ - آواز افشاری و عراق

ویلن: حسینقلی طاطایی | شاعر: سعدی

کو مرهم است گر دگران نیش می‌زنند با دوست باش گر همه آفاق دشمنند
 همچون طلسم پای خجالت به دامنند ای صورتی که پیش تو خوبان روزگار
 من چشم بر تو دگران گوش بر منند حسن تو نادر است در این وقت و صوت من^۴
 اینان به دل ربودن مردم معینند ای مدعی^۵ گراهل دلی دیده‌ها بدوز

۵- اس: متقی؛ ص ۵۰۰.

۳- اس: روندگان مقیم از بلا بپرهیزند؛ ص ۴۵۹.

۷۰۱- اس: نعمت و منت؛ ص ۷۰۱.

۴- اس: شعر من؛ ص ۵۰۰.

۲- اس: خداوند؛ ص ۷۰۱.

CD 1

۱۳ - آواز دشتی - گیلکی یا عاشق کُش

ویلن: حسینقلی طاطایی | شاعر: سعدی

بلای عشق تو در من چنان اثر کرده‌ست که پند عالم و زاهد نمی‌دهد اثرم
 مرا تا نقره باشد می‌فشانم تو را تا بوسه باشد می‌ستانم
 اگر فردا به زندان می‌برندم به نقد این ساعت اندر بوستانم

CD 2

۱ - آواز سه گاه و مخالف

ویلن: حسینقلی طاطایی | شاعر: سعدی

دلبرای پیش وجودت همه خوبان عدمند سروران در ره سودای تو خاک قدمند
 شهری اندر طلبت سوخته آتش عشق خلقی اندر هوست غرقه دریای غمند
 گاه گاهی بگذر بر صف جان سوختگان^۱ تا ثنایت بگویند و دعایی بدمند

CD 2

۲ - تصنیف ای پری رو - آواز بیات ترک

آهنگساز: حسین استوار | ویلن: ابوالحسن صبا، حسینقلی طاطایی | پیانو: مرتضی محجوبی
 عود: سامی ملاح | شاعر: درگاهی خراسانی

ای پری روی ماه مشکگوی سرو دلجوی
 روی میوشان از ما روی زیبا بنما ای نگارا
 تاز روی و مویت روز و شب را سازی آشکارا
 زلفت پر چین خالت مشکین بر رخ داری ماه و پروین
 با چنین زیبایی گر به محفل آیی ای نگارا
 از ره طنزازی رشک بستان سازی بزم ما را
 چند شب‌ها به غم روی تو روز آوردم که تو یک روز نرسیده و نواخته‌ای^۲
 ساقی امشب ساغر می خواهم پیایی
 غم‌ها دارد دل من
 ای نسیم کوی او کن گذر بر سوی او
 گو به آن دلدار من آن جفاجو یار من
 در دام عشق تو اوفتادم
 بر مهتر بر قهتر دل نهادم

CD 2

۳ - آواز نوا و شاه خطایی

تار: ارسلان درگاهی | ویلن: حسینقلی طاطایی | شاعر: سعدی - مولانا

من همان روز که آن خال بدیدم گفتم
هرگز آشفته روی نشدم یا مویی
گفت لیلی را خلیفه کان تویی
از دگر خوبان تو افزون نیستی

بیم آن اسست بدین دانه که در دام افتم
مگر اکنون که به روی تو چون موی آشفتم
کز تو مجنون شد پریشان و غوی
گفت خامش چون تو مجنون نیستی^۱

CD 2

۴ - آوازافشاری

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: سعدی

تو اگر صاحب نوشی و اگر ضارب نیش
به چه عضو تو زند بوسه ندادند چه کند

دگران راست که من بی خبرم با تو ز خویش
بر سر سفره سلطان چو نشیند درویش

CD 2

۵ - آواز ماهور و دلکش

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: سعدی

ماه چنین کس ندید خوش سخن و خوش خرام^۱
سرو درآید ز پای گر تو بجنبی ز جای
تا دل از آن تو شد دیده فرودوخته^۲
محفل بی شمع را هیچ نباشد فروغ

ماه مبارک طلوع سرو قیامت قیام
ماه بیفتد به زیر گر تو برآیی به بام
هر چه پسند تو شد بر همه عالم حرام
مجلس بی دوست را هیچ نباشد نظام

CD 2

۶ - آواز شور و حسینی

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: سعدی

دولت جان پرورست صحبت آموزگار
آخر عهد شبست اول صبح ای ندیم
دور جوانی گذشت موی سیه شد سپید

خلوت بی مدعی سفره بی انتظار
صبح دویم بایدت سر ز گریبان برآر
برق یمانی بجست گرد نماند از سوار

۱- اس: دو بیت نخست از سعدی؛ ص ۵۴۷ و دو بیت دیگر از مولانا.

۲- اس: فرودوخته؛ ص ۵۵۴.

۳- اس: پسند شامست؛ ص ۵۵۴.

۴- اس: دعوت؛ ص ۵۵۴.

۵- اس: کش خرام؛ ص ۵۵۴.

۷ - آواز سه گاه و زابل

ویولن: حسین یاحقی | شاعر: سعدی

CD 2

گر تاج می فرستی و گر تیغ میزنی
چون مرغ شب که هیچ نبیند به روشنی
مجروح میکنی و نمک می پراکنی
ما پاک دیده ایم و تو پاکیزه دامنی

آسوده خاطرم که تو در خاطر منی
ای چشم عقل خیره در اوصاف روی تو
خلقی به تیغ غمزه خونخوار و لعل لب
این عشق را زوال نباشد به حکم آنک

CD 2

۸ - آواز بیات اصفهان و عشاق

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: نائیناس

پژمرد از فراق گل شادمانی‌ام
در حیرتم از نظر سخت جانی‌ام
این بوده اسست عاقبت مهربانی‌ام
این بود عاقبت ثمر باغبانی‌ام

خشکید از غم تو نهال جوانی‌ام
دیدن فراق همچو تویی نامسجّع است
آن گل ز خار جور و جفا جان خسته خست
پژمان بسوخت آن بت نامهربان دلم

CD 2

۹ - آواز ابوعطا و حجاز

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: سعدی

هزار فتنه به هر گوشه‌ای برنگیزند
حلال نیست که از تو نظر بپرهیزند
دو خصصلت اند که با یکدگر نیامیزند
که شرط نیست که با زورمند بستیزند

دو چشم مست تو کز خواب صبح برخیزند
چنانکه بر رخ خوبان حلال نیست نظر
مرا مگوی نصیحت که پارسایی و عشق
رضا به حکم قضا اختیار کن سعدی

CD 2

۱۰ - آواز دشتی و غم انگیز

تار: ارسلان درگاهی | شاعر: سعدی

خصم را پای گریز از سر میدان تو نیست
هیچ مجموع ندانم که پریشان تو نیست
که ندهد بر چنین صورت دل از دست
که هشیاران نیامیزند با مسست

دل نماندست که اندر خم چوگان تو نیست
تا سر زلف پریشان تو در جمع آمد
نشاید گفتن آن کس را دلی هست
به دل گفتم ز چشمانش بپرهیز

بخت آینه ندارم که در او می‌نگری
 خاک بازار نبرزم که بر او می‌گذری
 من چنان عاشق رویت که ز خود بی‌خبرم
 تو چنان فتنه خویشی که ز ما بی‌خبری

خوبید
 خودروزی

منابع و مأخذ

- بدیع‌زاده؛ جواد، (۱۳۸۰)، گلبانگ محراب تا بانگ مضراب، تهران: نشر نی.
- کنی‌یر؛ مایکل، (۱۳۸۶)، صفحه‌های فارسی شرکت گرامافون ۱۸۸۹ تا ۱۹۳۴، ترجمه محسن محمدی، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
- سپنتا؛ ساسان، (۱۳۷۷)، تاریخ تحوّل ضبط موسیقی در ایران، تهران: ماهور.
- خالقی؛ روح‌الله، (۱۳۸۰)، سرگذشت موسیقی ایران، تهران: صفی‌علیشاه.
- خالقی؛ زهره، (۱۳۷۳)، آوای مهربانی (یادواره قمرالملوک وزیری)، تهران: نشر دنیای مادر.
- قدسی؛ منوچهر، (۱۳۶۱)، یادنامه تاج (به مناسبت یکمین سال درگذشت جلال تاج اصفهانی خواننده مشهور ایران)، اصفهان: صائب.
- زهتاب؛ مجید، (۱۳۹۶)، آتش دل (یادگارنامه جلال تاج اصفهانی)، «هر که شد محرم دل در حرم یار بماند» به قلم نگارنده، تهران: دریاچه نو.
- نکویی؛ پویا، (۱۳۹۶). مجله ماهور، «بررسی برخی از ویژگی‌های سبک آواز تاج»، ش ۷۸.
- شرایلی؛ محمدرضا، (۱۳۸۷)، ژورنال صفحه سنگی، «دیسکوگرافی جلال تاج اصفهانی»، ش ۱۶.
- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، ژورنال صفحه سنگی، «لیبل‌شناسی پولیفون»، ش ۱.
- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، ژورنال صفحه سنگی، «کاتالوگ‌های ۷۸ دور فارسی»، ش ۱۳.
- منصور؛ امیر، (۱۳۸۴)، ژورنال صفحه سنگی، «لیبل‌شناسی سودوا»، ش ۴.
- خطیبی؛ پرویز، (۱۳۸۰)، خاطراتی از هنرمندان تهران، انتشارات معین.
- حسینی؛ سید جواد، (۱۳۸۲)، با زمزمه هزارستان (یادنامه استاد ابوالحسن اقبال آذر)، تهران: نشر نی.
- فروغی؛ محمدعلی، (۱۳۵۶)، تصحیح کلیات سعدی، تهران: نشر امیرکبیر.
- مشحون؛ حسن، (۱۳۷۳)، تاریخ موسیقی ایران، تهران: چاپخانه رخ.
- مصاحبه خصوصی با همایون تاج (بهار ۸۹ / ۹۰ دقیقه)

Discography Of Jalal Taj Esfahani

The works which appear on this compact disc include selected vocals by Jalal Taj Esfahani recorded in the first Pahlavi period. These works have been digitally remastered so that, the listeners would be able to hear Young Taj's recordings by Polyphon, Sodwa and His Master's Voice's recording companies with acceptable sound quality. These works recorded in the second period of gramophone recording around 1926 in Iran. In these recording discs, exceptional vocal ability as well as musical prodigy of Taj made him one of the well-known singers in the history of singing in Iran. Taj vocals recorded on gramophone discs in three times. The first record factory produced the voice of Taj was Polyphon in 1927. According to catalogues provided by Polyphon company, we have exact number of Taj's works recorded in Polyphon company. In whole, Taj recorded 10 vocal discs by Polyphon. In all records, Taj was accompanied by Arsalan Dargahi(Tar).

In the second period, Taj presented his voice by His Master's Voice company. The date of record by His Master's Voice company is probably some time in 1933. He was accompanied by a group of artists titled as Mahjubi's orchestra Arsalan Dargahi(Tar), Hosein Yahaghi(Violin), Morteza mahjubi(Piano) and Reza Ravanbakhsh(Tonbak).

Following the first world war, all recording companies left Tehran for 14 years. So, many maestros who were eager to record more, took a trip to other countries to record their own artistic works. At that time, young Taj went to "Halab" to record new vocals. Taj was accompanied by Javad Badizadeh, Abolhasan Saba, Maleke Boroumand, Molouk Zarabi and Tataee in this trip. Labels of discs recorded by Sodwa indicate us other musicians who were in these records such as Armenian artists haiku, Sasha and Ashud. In addition there is one Oud player from Halab known as Sami Mallah. Most unfortunately, the exact list recorded by Sodawa's company is under question.

میرنده کیست افروخته
در خانه و نه در سرشته
بزدل بگردد بگانه دران
در دهن کند سخن در بران
نصب میرنده فراه است
روز در درس کس نگاه است
آینه نبرد هرمنه در حق چنین است

نورنگ